

Όλγα Κακαβογιάννη
Αγλαΐα Κουτρομπή
Κερασία Ντούνη
Αρχαιολόγοι

Έρευνες σε αρχαία νεκροταφεία ιστορικών χρόνων στο Φούρτσι Γλυκών Νερών

Ο συστηματικός αρχαιολογικός έλεγχος της περιοχής Φούρτσι, που ορίζεται από τις λεωφόρους Μαραθώνος, Λαυρίου και Σπάτων, άρχισε το 1991 από τον Ευάγγ. Κακαβογιάννη και συνεχίστηκε κατά τα έτη 2000-2004 από την Ό. Κακαβογιάννη.¹ Εκτός από το εκτεταμένο μυκηναϊκό νεκροταφείο στην βορειοανατολική πλαγιά του λόφου Ασπρα Χώματα,² αποκαλύφθηκαν στο τμήμα προς τις λεωφόρους Μαραθώνος και Λαυρίου και πυκνά λείψανα ιστορικών χρόνων, όπως δημόσια υδραυλικά έργα, αρχαίες οδοί, λείψανα κατοικιών και τρεις θέσεις νεκροταφείων, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από τους γεωμετρικούς χρόνους μέχρι και τους ρωμαϊκούς (σχ. 1). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, παρότι αρκετά από αυτά τα λείψανα ήσαν επιφανειακά, δεν σημειώνονται στους Karten von Attika.³

Τα νεκροταφεία ανήκουν σε δύο τύπους. Στην οδό Ανατολής εντοπίστηκαν δύο τύμβοι, οι οποίοι ήσαν ευδιάκριτοι στην επιφάνεια του εδάφους. Η χρήση τους άρχισε τουλάχιστον στον 8^ο αι. π.Χ. και συνεχίστηκε μέχρι και τους κλασικούς χρόνους. Στον δεύτερο τύπο εντάσσεται το νεκροταφείο που εντοπίστηκε σε μικρή απόσταση ΒΔ των τύμβων, στην οδό Κυκλάδων και ορίζεται από πρόχειρο

1. Το παρόν άρθρο αποτελεί προκαταρκτική παρουσίαση ταφικών συνόλων που διερευνήθηκαν στο πλαίσιο σωστικών ανασκαφών. Η πρώτη ενότητα που αφορά στην παρουσίαση των τύμβων και την τοπογραφία της περιοχής συγγράφηκε από την Όλγα Κακαβογιάννη, η παρουσίαση των κινητών ευρημάτων από την Α. Κουτρομπή και η δεύτερη ενότητα σχετικά με το ΒΔ νεκροταφείο από την Κερασία Ντούνη. Στις έρευνες έλαβαν μέρος κατά διαστήματα οι αρχαιολόγοι: Ασ. Τσιάκα, Χαρ. Τσέλιος, Χρ. Τσιρογιάννης, Άννα Τσακίρη, Χρ. Κουτσοθανάσης, Κερ. Ντούνη, Αγλ. Κουτρομπή.

2. Ευ. Κακαβογιάννης, «Μυκηναϊκό νεκροταφείο στο Λόφο Φούρτσι Γλυκών Νερών Αττικής», *ΑΑΑ XXXII-XXXIV*, (1999-2001) [2003], 55-70.

3. E. Curtius, J. Kaupert, *Karten von Attika II*, Berlin, 1883, 36 και φύλλο V.

περίβολο. Η χρήση του καλύπτει τους αρχαϊκούς και κλασικούς χρόνους. Επίσης στις οδούς Βυζαντινού (πρώην Κωνσταντινουπόλεως) και Απόλλωνος εντοπίστηκε νεκροταφείο κλασικών χρόνων, στο οποίο έχουν διερευνηθεί καύσεις.

Τα ελάχιστα επιγραφικά ευρήματα δεν μας παρέχουν πληροφορίες σε ποιον αρχαίο δήμο υπάγεται η περιοχή. Το σημαντικό μυκηναϊκό νεκροταφείο πρέπει να ανήκει στην μυκηναϊκή Παλλήνη, που συνδέεται με τον Πάλλαντα, αδελφό και ανταγωνιστή του Αιγέα⁴. Είναι προφανές, ότι και κατά τους ιστορικούς χρόνους η περιοχή ανήκει στον δήμο της Παλλήνης⁵, της οποίας θρησκευτικό κέντρο ήταν ο μεγάλος αρχαίος ναός, που τα θεμέλιά του βρέθηκαν πριν από μερικά χρόνια, λίγο βορειότερα από την λεωφόρο Μαραθώνος⁶.

I. Από τους τύμβους στην οδό Ανατολής (σχ. 2)

Στο Οικ. Τετράγ. 152, μεταξύ των οδών Ανατολής (προς Δ), Ηφαιστού (προς Β), Θήρας (προς Α) και Λαμίας (προς Ν) διαπιστώθηκε η ύπαρξη δύο τύμβων. Προς Β τους διέρχεται αρχαία οδός με κατεύθυνση από Δ προς Α-ΒΑ, την οποία έχουμε εντοπίσει σε οικόπεδα παρακείμενα της οδού Ηφαιστού⁷.

Με αφορμή έργα ύδρευσης και οδοποιίας κατά το 2002 εντός της οδού Ανατολής, όπου εκτείνεται η δυτική παρυφή των τύμβων, έγιναν σωστικές ανασκαφές⁸, κατά τις οποίες σε βάθος π. 1,00 μ. βρέθηκαν τα εξής⁹:

4. Κακαβογιάννης, όπ. ανωτ., 70.

5. Γ. Σταϊνχάουερ, «Ο δήμος της Παλλήνης στην είσοδο των Μεσογείων» στο Χρ. Ντούμας (επιμ.), *Μεσογαία*, Αθήνα 2001, 83. Του ίδιου, «Η κλασική Παλλήνη» στο Γ. Σταϊνχάουερ (επιμ.), *Αττικής Οδού Περιήγηση*, Αθήνα 2005, 163 κ. εξ.. Η. R. Goette, «Ο δήμος της Παλλήνης. Επιγραφές από την περιοχή του ναού της Αθηνάς Παλληνίδος», *HOPOS* 10-12, (1982-1988), 105-118.

6. Μ. Πλάτωνος-Γιώτα, «Το ιερό της Αθηνάς Παλληνίδος», *Αρχαιολογία* 65 (Δεκ. 1995), 92-99 και Μ. Κορρές, «Από την Παλλήνη στην Αθήνα», *HOPOS* 10-12, 91982-1988), 97-105.

7. Παλαιότερα στην νοτιοδυτική γωνία των οδών Ηφαιστού και Ανατολής, ακολούθως στην βορειοδυτική γωνία με την οδό Βεργίνας (οικ. Σπανού, βλ. ΑΔ 58(2003), Χρονικά, υπό έκδοση) και μεταξύ των οδών Κύπρου, Ερυθρών και Αμαλιάδος (οικ. Βε και Περιβαλλοντικής ΑΕ, βλ. ΑΔ 57 (2002), Χρονικά, υπό έκδοση). Ο χώρος σε συνεργασία με την Δημοτική Αρχή διατηρήθηκε για μελλοντική συστηματική έρευνα

8. Η συστηματική ανασκαφή στο τμήμα αυτό της οδού δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω αδυναμίας της αρμόδιας για τα σκαπτικά έργα Δημοτικής Αρχής να διαθέσει το απαραίτητο εργατικό προσωπικό.

9. Βλ. ΑΔ 57 (2002), Χρονικά, υπό έκδοση.

Α. Από τον νότιο τύμβο

Σε δοκιμαστικές τομές που είχαν γίνει παλαιότερα (1998) διαπιστώθηκε η χρήση του τύμβου από τους γεωμετρικούς μέχρι και τους κλασικούς χρόνους¹⁰, αλλά και η βαθιά διατάραξη των στρωμάτων από την άρωση. Κατά την κατασκευή του ανατολικού πεζοδρομίου, σε απόσταση 26 μ. από την βορειοανατολική γωνία των οδών Ανατολής και Λαμίας αποκαλύφθηκε:

1. μεγάλη *πώρινη κυβοειδής θήκη* διαστάσεων 0,80 μ. X 0,70 μ. X 0,60 μ. (εικ. 1)

Μέσα σε κυλινδρική κοιλότητα στην άνω επιφάνειά της, που ήταν καλυμμένη με σχιστόπλακα, περιείχε μεγάλη *χάλκινη οστεοδόχο κάλη* με σχεδόν ημισφαιρικό σώμα¹¹, ύψ. π. 0,30 μ. και διαμ. 0,34 μ. Στον ώμο και σε επαφή με το ευρύ χαμηλό χείλος έφερε τέσσερα επίθετα, πηνιόσχημα εξαρτήματα. Σε δύο από αυτά, εκ διαμέτρου αντίθετα, ήταν προσαρμοσμένες οι ελλειψοειδείς λαβές του αγγείου. Δεν περιείχε κτερίσματα.

2. Πλησίον της *πώρινης θήκης* βρέθηκε και *κεραμοσκεπής τάφος*, συλημένος. (εικ. 2).

Β. Από τον βόρειο τύμβο:

Στο δυτικό κρᾶσπεδο της οδού βρέθηκαν:

1. Σε απόσταση 18 μ. από την νοτιοδυτική γωνία των οδών Ανατολής και Ηφαίστου *πώρινη σαρκοφάγος* μήκ. 2,20 μ., της οποίας είχαν καταστραφεί τα τοιχώματα και είχε απομείνει ο πυθμένας (εικ. 3). Είχε κατεύθυνση από Α, ΒΑ προς Δ, ΝΔ. Από το διαταραγμένο περιεχόμενό της περισυλλέχθηκαν λίγα οστά και τα παρακάτω κτερίσματα που χρονολογούν την ταφή στο γ' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.:

- Μία άβαφη λεκανίδα με πώμα και στέλεχος¹².
- Μία μικύλλη αρυβαλλόσχημη λήκυθος με ερυθρόμορφη παράσταση αιλουροειδούς, αγαπημένο διακοσμητικό θέμα του Ζ. της Μίνα¹³ (εικ. 4).
- Μία μελαμβαφής πυξίδα τύπου C, προϊόν αποκλειστικά των αττικών εργαστηρίων¹⁴ (εικ. 5). Στο πώμα της φέρει ερυθρόμορφη παράσταση εν είδει μεταλλίου στο κέντρο. Απεικονίζεται κατά τομή η αγένειος κεφαλή

10. Βλ. ΑΔ 55 (2000), Χρονικά (υπό εκτύπωση).

11. Πρβλ. με *πώρινη θήκη* από το νεκροταφείο στον Σταθμό του Μητροπολιτικού Σιδηροδρόμου στον Κεραμεικό, Λ. Παρλαμά, Ν. Σταμπολίδης (επιμ.), *Η πόλη κάτω από την πόλη*, Αθήνα 2000, 332, 333.

12. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4431, Συν. Ύψος: 0,079 μ. και Μέγ. Διάμ.: 0,081 μ.

13. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4417, Συν. Ύψος: 0,052 μ. και Μέγ. Διάμ.: 0,046 μ.. Για το Ζωγράφο βλ. *ARV* 2 1366-1367, 1691, *Para* 484.

14. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4432, Συνολικό ύψος: 0,049 μ., Διάμ. σώμ.: 0,131 μ., Διάμ. βάσης: 0,068 μ. Για τον τύπο C των πυξίδων βλ. *Agora*, XII, 176, *Agora* XXX, 53 και Roberts, *The Attic Pyxis*, 143 κ. εξ.

νεανικής μορφής με μακρούς βοστρύχους, που φέρει την παλάμη της με λυγισμένα τα δάκτυλα στο πρόσωπο. Το στεφάνι με φύλλα δάφνης στο κεφάλι της καθιστά πιθανή την ταύτισή της με τον Απόλλωνα. Περιμετρικά της παράστασης υπάρχουν σχηματοποιημένα φύλλα κισσού. Αυτός ο τύπος πυξίδας εμφανίζεται στα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. και γνωρίζεται μεγάλη διάδοση στο δ' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.

- Ένα χάλκινο κάτοπτρο¹⁵ (δεν έχει συντηρηθεί).
- Δύο χάλκινα δισκία (δεν έχουν συντηρηθεί)¹⁶.
- Ένας γυάλινος αμφορίσκος¹⁷. Πάνω στο βαθυκύανο χρώμα της επιφάνειάς του υπάρχουν ταινίες από οριζόντιες και τεθλασμένες ίνες γυαλιού κιτρινωπού και ανοικτού κυανού χρώματος (εικ. 6).
- Έξι μικρές διάτρητοι ψήφοι σφαιρικού σχήματος από ανοικτή κυανή υαλόμαζα¹⁸.
- Δύο διάτρητες ψήφοι από κιτρινωπή υαλόμαζα με βαθυκύανους οφθαλμούς που περιβάλλονται από λευκό πλαίσιο¹⁹.

2. Σε απόσταση 11 μ. νότια της σαρκοφάγου βρέθηκε *ταφικός πίθος* (εικ. 7) τοποθετημένος παράλληλα σχεδόν με αυτήν, ύψους π. 1,00 μ. και διαμέτρου κοιλίας 0,60 μ. Το στόμιό του ήταν κλεισμένο με σχιστόπλακα και όστρακα μεγάλων αγγείων και περιείχε τα κάτωτι ευρήματα που χρονολογούν τον εγχυτρισμό στο β' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.:

- Μία μελανόμορφη λήκυθος με παράσταση μάχης από δύο αντιθετικά διατεταγμένα ζεύγη πολεμιστών²⁰. Το πρώτο ζεύγος αριστερά αποτελείται από δύο οπλίτες και το δεύτερο δεξιά από έναν ιππέα και έναν οπλίτη. Ληκύθια αυτού του

15. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4423, Συν. Ύψος: 0,178 μ., Μέγ. Διάμ.: 0,120μ.

16. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4422, Διάμ.: 0,013 μ.

17. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4416, Συν. Ύψος: 0,066 μ., Μέγ. Διάμ.: 0,040 μ.. Για τα χειροποίητα αυτά αγγεία που είναι κατασκευασμένα με την τεχνική του «πυρήνα» βλ. D.B. Harden, *Catalogue of Greek and Roman Glass in the British Museum*, 1981. D. Grose, *Early Ancient Glass*, 1989 και G. Weinberg, *Glass Vessels in Ancient Greece*, 1992.

18. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4419, Διάμ.: 0,005 μ.

19. Μουσείο Βραυρώνας, Β.Ε. 4419, Διάμ.: 0,015 μ. και Β.Ε. 4421, Διάμ.: 0,010 μ. Αυτός ο τύπος των χανδρών (τύπος β) χρονολογείται από τα τέλη του 6ου αι. π.Χ. ως το 3ο αι. π.Χ. Βλ. Th.E. Haevernick, "Perlen mit zusammengesetzten Augen", *AE* 1927/8, 104. *Vetri antichi arte e technical*, Συμπόσιο, 27 oct. 1998-27 jun. 1999, Bologna 1998. (Για την τεχνική κατασκευής τους) G. Weinberg, *ΑΔ* 24 (1969), Μελέται, πίν. 79. Δ. Ιγνατιάδου – Κ.Χατζηνικολάου, «Γυάλινες χάνδρες από το αρχαϊκό νεκροταφείο της Θέρμης και Σουρωτή», Β' Συνέδριο Μαργαριτών Ρεθύμνου, 1997. Μίεζα, σελ. 95, πίν. 13.

20. Β.Ε. 4418, Ύψος: 0,156 μ., Μέγ. Διάμ.: 0,060 μ.

τύπου με παραστάσεις μαχών συνηθίζονται από αγγειογράφους της Κατηγορίας των Αθηνών 581²¹ (εικ. 8).

➤ Μία μελανόμορφη ανθεμωτή λήκυθος²² (εικ. 9). Έχει την πρόσθια πλευρά της διακοσμημένη με τρία όρθια ανθέμια, στα οποία παρεμβάλλονται σχηματοποιημένα άνθη λωτού. Τα ληκύθια με τα διακοσμητικά αυτά χαρακτηριστικά αποτελούν συνηθισμένα προϊόντα των παραγωγικών εργαστηρίων του Ζ. του Αίμονος και της Μέγαιρας.

➤ Ένα πήλινο κωνικό σφονδύλι με μελανόγραφη διακόσμηση γεωμετρικών μοτίβων²³.

➤ Ένα πήλινο ειδώλιο ένθρονης γυναικείας μορφής με ίχνη λευκού και ερυθρού χρώματος στην επιφάνειά του²⁴ (εικ. 10). Πιο συγκεκριμένα εικονίζεται γυναικεία μορφή καθισμένη σε θρόνο, το ερεσεινώτο του οποίου απολήγει σε περύγια. Τα πόδια της στηρίζονται σε υποπόδιο και τα χέρια της ακουμπούν στα γόνατά της. Είναι ντυμένη με ποδήρη απτύχωτο χιτώνα και ιμάτιο που δεν επιτρέπει την ανάγνωση ανατομικών λεπτομερειών, πλην του στήθους. Στο κεφάλι της φέρει στεφάνι.

Αυτός ο τύπος ειδωλίων είναι αρκετά συνηθισμένος στην Αττική. Η μορφή έχει ταυτιστεί με την Αθηνά, γιατί ειδώλια αυτού του τύπου έχουν βρεθεί κατά εκατοντάδες σε αποθέτες της Ακρόπολης και ένα από αυτά έφερε και τη χαρακτηριστική αιγίδα της θεάς. Η Ridgway²⁵ μάλιστα αναφέρει ότι ο τύπος αντιπροσωπεύει ένα πρωτόγονο λατρευτικό άγαλμα της Αθηνάς Πολιάδος από ξύλο ελιάς.

Νότια του πίθου και σε απόσταση 7 μέτρων από αυτόν βρέθηκαν λείψανα τοίχου, πιθανώς δακτυλίου που περιέβαλε τον τύμβο.

II. Νεκροταφείο παρά τις οδούς Κυκλάδων και Σίφνου. Οικ. Κονταξή και Κώτσια

Το ταφικό αυτό σύνολο, που βρίσκεται στο ΒΔ τμήμα της περιοχής Φούρεσι Γλυκών Νερών, ήρθε στο φως κατά τις σωστικές ανασκαφές που διενήργησε η Β'

21. Για το συγκεκριμένο εργαστήριο βλ. *ABV* 489-506, 700-702, 705, 716, *Para* 222-246, 519 και *Add* 2 122-126.

22. B.E. 4414, Ύψος: 0,107 μ., Μέγ. Διάμ.: 0,042 μ.

23. B.E. 4415, Ύψος: 0,041 μ., Διάμ. βάσης: 0,039 μ. Για παράλληλα βλ. G.R. Davidson – D.B. Thompson, “*Small Objects from the Pnyx: I*”, *Hesperia Supp.* VI, 1943, 94-96, pl. 43.

24. B.E. 4424, Συν. Ύψος: 0.184 μ., Μέγ. Πλάτος: 0.111 μ. Για το συγκεκριμένο τύπο ειδωλίων βλ. R.A. Higgins, *Greek Terracotas*, London, 1967, 72, pl. 29. Επίσης *LIMC* II, 959-960, *Athena* 15-25.

25. B.S.Ridgway, “*Images of Athena on the Acropolis*”, στο J..Neils (ed.), *Goddess and Polis. The Panathenaic Festival in Ancient Athens*, New Jersey, 1992, 120-127.

ΕΠΚΑ στα οικόπεδα Κονταξή (2001) (σχ. 3) και Κώτσια (2003) (σχ. 4) επί των οδών Κυκλάδων και Σίφνου. Το σύνολο αυτό αποτελείται από 20 τάφους που χρονολογούνται από το β' μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ. έως τα τέλη του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Τα όρια του νεκροταφείου δεν έχουν με σαφήνεια καθοριστεί, εφόσον μεγάλος αριθμός οικοπεδών στην περιοχή δεν έχει ακόμα ερευνηθεί. Πιθανώς ο ημικυκλικός τοίχος που ανασκάφηκε στα οικόπεδα Κώτσια και Παπανικόλα²⁶ να οριοθετούσε προς νότο και προς ανατολικά το νεκροταφείο.

Στο νεκροταφείο συναντώνται σχεδόν όλοι οι γνωστοί τύποι τάφων της αρχαϊκής και κλασικής εποχής: καύσεις, εγχυτρισμοί, σαρκοφάγοι, κεραμοσκεπείς, λίθινη θήκη τεφροδόχου αγγείου. Πιο αναλυτικά:

Καύσεις

Στο εν λόγω ανασκαφικό σύγκολο κυριαρχούν οι πρωτογενείς καύσεις²⁷ που εντοπίστηκαν στο Ν τμήμα του διερευνημένου χώρου. Συνολικά, αποκαλύφθηκαν 10 καύσεις που χρονολογούνται από τα τέλη της αρχαϊκής περιόδου έως και την κλασική περίοδο. Είχαν τη μορφή λάκκων, ορθογώνιας ως επί το πλείστον κάτοψης, με διάφορες κατευθύνσεις (B-N ή A-Δ). Οι 8 λάκκοι είχαν διαστάσεις που κυμαίνονταν από 1,00 μ. έως 2,10 μ. μήκος και 0,55 μ. έως 1,10 μ. πλάτος. Ήταν ανοιγμένοι στον μαλακό βράχο ή στο χώμα. Τα τοιχώματα τους ήταν επιμελημένα, με πιθανή χρήση σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις επιχρίσματος από πηλό. Σε 4 περιπτώσεις, που χρονολογούνται στα τέλη της αρχαϊκής περιόδου, εντοπίστηκαν απλά επιμήκη αυλάκια αερισμού λαξευμένα στο φυσικό βράχο με διαστάσεις που ποικίλλουν ανάλογα με τις διαστάσεις του λάκκου (0,65-1,60 μ. μήκος, 0,15-0,20 μ. πλάτος και βάθος 0,05-0,09 μ.) (εικ. 11). Παρόμοια αυλάκια έχουν βρεθεί στο Ντράφι²⁸, στο Βουρβά²⁹ και στη Βελανιδέζα³⁰ Αττικής καθώς και στο Δίπυλο³¹ και στην Αρχαία Αγορά³² των Αθηνών. Τα αυλάκια αυτά διευκόλυναν την κυκλοφορία του αέρα και την διατήρηση της έντασης της φωτιάς³³.

Οι λάκκοι εντός των οποίων υπήρχαν οι καύσεις αποτελούν συνήθως ένα συνδυασμό 2 ταφικών πρακτικών: της καύσης και του ενταφιασμού. Παρόλα αυτά, ο πολύ μικρός αριθμός οστών από τις καύσεις δεν μας επιτρέπει να καταλήξουμε με βεβαιότητα σε ένα τέτοιο συμπέρασμα. Δεν γνωρίζουμε δηλαδή αν η απουσία

26. Βλ. στον τόμο αυτό Α. Χατζηδημητρίου – Ε. Παπαφλωράτου.

27. Γι' αυτόν τον τρόπο ταφής βλ. Kurtz-Boardman, 1994, 69-71.

28. BCH 81 (1957), 517-518, εικ. 14-17.

29. AM XV (1890), 318, ΑΔ ΣΤ' (1890), πίν. Γ': τάφοι Δ, Ε, Ζ.

30. ΑΔ ΣΤ' (1890), 22, Πίν. Α': τάφοι Ε, Ζ.

31. AM XVIII (1893), 157.

32. R.S. Young, "Sepulturae Intra Urbem", Hesperia XX (1951), 81-82, εικ. 47β (τάφος 39)

33. Λ. Παρλαμά, «Καύσεις στο κλασικό νεκροταφείο της Ακάνθου», AAA XI (1978), 6.

αυτή οφείλεται στην πολύ καλή καύση των νεκρών ή στην απομάκρυνσή τους μετά την καύση για την τοποθέτησή τους σε τεφροδόχα αγγεία (δευτερογενείς καύσεις). Η εύρεση, ωστόσο, αγγείων καμμένων στην θέση τους σε τουλάχιστον 3 περιπτώσεις σε συνδυασμό με τις διαστάσεις των λάκκων και την ύπαρξη των αυλάκων αερισμού, μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως η καύση των νεκρών γινόταν στο εσωτερικό των λάκκων.

Σε 2 περιπτώσεις όμως οι πυρές³⁴ πιθανώς δεν σχετίζονταν με την καύση νεκρών αλλά με νεκροδείπνα και καύση κτερισμάτων που γίνονταν μετά την ταφή, στα «τρίτα» ή στα «ένατα», όπως έχει υποστηριχθεί και από τον Χαριτωνίδη³⁵. Ανάμεσα στα ευρήματα αυτής της πυράς συγκαταλέγεται:

➤ Μία αποσπασματικά σωζόμενη ερυθρόμορφη αρυβαλλοειδής λήκυθος³⁶ (εικ. 12). Φέρει παράσταση γυναικείας μορφής κατά τομή, ντυμένης με χιτώνα και μιάτιο, το οποίο απλώνει για να συλλέξει καρπούς από ένα δέντρο. Παραστάσεις μεμονωμένων γυναικών να εκτελούν μία δραστηριότητα αποτελούν σύνηθες θέμα των ληκύθων από τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ.. Η συγκεκριμένη αγροτική δραστηριότητα, που απεικονίζεται πάντα να εκτελείται από γυναίκες, κοσμεί τις επιφάνειες μεγάλων αγγείων της ίδιας περιόδου, όπως φαίνεται ενδεικτικά σε δύο ερυθρόμορφες υδρίες³⁷ και σε έναν κιονωτό κρατήρα³⁸.

Εγχυτρισμοί

Οι εγχυτρισμοί³⁹, που καταλάμβαναν το ΒΑ τμήμα του ανεσκαμμένου χώρου, αποτελούν έναν αρκετά συνηθισμένο τρόπο ταφής στο παραπάνω σύνολο. Πιο συγκεκριμένα διερευνήθηκαν συνολικά 7 εγχυτρισμοί, εκ των οποίων οι 6 ήταν τοποθετημένοι σε συστάδα δίπλα σε άλλους τύπους τάφων. Πρόκειται για τους πρωιμότερους χρονολογικά τάφους στο ΒΔ νεκροταφείο. Για τους εγχυτρισμούς είχαν χρησιμοποιηθεί διάφοροι τύποι αγγείων, στην πλειονότητά τους αμφορείς. Τα ταφικά αγγεία ήταν τοποθετημένα πλαγίως με το στόμιό τους στραμμένο προς τα βόρεια ή τα δυτικά. Το στόμιό τους έφρασε συνήθως ένας ή δύο πλακοειδείς λίθοι ενώ σε 3 περιπτώσεις αποκαλύφθηκε λίθος στην βάση του αγγείου, πιθανώς για την καλύτερη στερέωσή του.

Στο εσωτερικό των αγγείων δεν βρέθηκαν ίχνη καύσης, γεγονός που αποκλείει την χρήση τους ως τεφροδόχων αγγείων. Η εύρεση στο εσωτερικό τους κτερι-

34. Μυλωνάς, τ. Β', 283.

35. Χαριτωνίδης, 137 και Τιβέριος, 45.

36. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4443, Ύψος: 0,143 μ., Διάμ. βάσης: 0,062 μ., Διάμ. σώματος: 0,079 μ.

37. Συλλογή San Simeon, *Hearst Historical State Monument*, αριθμ. 9936.

38. Collection Adolphseck, Schloss Fasanerie, αριθμ. 39. New York Metropolitan Museum of Art, αριθ. 07.286.74.

39. Για τη χρήση του όρου εγχυτρισμός βλ. Olynthus, XI, 170-173.

σμάτων καθώς και η τοποθέτηση λίθου στο στόμιό τους, σε συνδυασμό με την γειννίασή τους με άλλους τύπους τάφων, μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως πρόκειται για εγχυτρισμούς πιθανώς νηπίων, υπολείμματα των οποίων είναι εξαιρετικά δύσκολο να εντοπιστούν.

Ενδεικτικά παρουσιάζεται το σύνολο του εγχυτρισμού Ε1, που έγινε σε αμφορέα με οριζόντιες λαβές και στο εσωτερικό του βρέθηκαν τρία αγγεία (σχ. 4). Στα κτερίσματα του εγχυτρισμού περιλαμβάνονται (εικ. 13):

➤ Μία τριφυλλόστομη οinoχοΐσκη⁴⁰, η διακόσμηση της οποίας είναι διευθετημένη σε ζώνες που περικλείουν ακτινωτό κόσμημα και γεωμετρικά μοτίβα. Το σχήμα αυτό εντάσσεται στις οinoχόες της Ομάδας του Φαλήρου και χρονολογείται στα μέσα του 7^{ου} αι. π.Χ..

➤ Ένας ερυθροβαφής σκύφος με μία εξηρημένη πλατιά ταινία στο ύψος των λαβών⁴¹. Πρόκειται για ένα σχήμα με μακροαίωνη ιστορία στον αττικό Κεραμικό. Έλκει την καταγωγή του από σκύφους της γεωμετρικής περιόδου και επιβιώνει μέχρι τα τέλη του 5^{ου} αι. π.Χ.⁴². Οι αναλογίες του συγκεκριμένου το εντάσσουν στα πρώιμα δείγματα του τύπου.

➤ Μία κορινθιακή κοτύλη⁴³ με διακόσμηση επίσης κατά ζώνες και με μία ζωφόρο με τετράποδα αποδοσμένα με την τεχνική της σκιαγραφίας στο κέντρο. Τοποθετείται χρονικά στην Πρώιμη Κορινθιακή Περίοδο⁴⁴, στο τελευταίο τέταρτο του 7ου αι. π.Χ. που αποτελεί και τη χρονολόγηση του παρόντος συνόλου.

Το δεύτερο καλύτερα χρονολογημένο σύνολο, των μέσων του 6^{ου} αι. π..Χ. αποτελούν τρία αγγεία (εικ. 14), τα οποία εφάπτονταν στον εγχυτρισμό Ε2 (σχ. 4).

➤ Μία κοτύλη διακοσμημένη σε ζώνες που περικλείουν σιγμοειδείς γραμμές, στιγμές και ακτινωτό κόσμημα της ύστερης κορινθιακής Ι περιόδου⁴⁵.

40. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4440, Ύψος: 0,155 μ., Διάμ. σώμ.: 0,069 μ., Διάμ. βάσης: 0,042 μ. Για τις οinoχόες της Ομάδας Φαλήρου βλ. R.S. Young, "Graves from the Phaleron Cemetery", AJA 46 (1942), 23 κ.εξ., 49, 53-55. Πιο πρόσφατη βιβλιογραφία για τις πρώιμες οinoχόες αυτής της ομάδας αποτελεί το άρθρο του I. Petrocheilos, "Frühe Phaleron Oinochoen", AM 111 (1996), 45-64.

41. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4437, Ύψος: 0,047 μ., Διάμ. χείλους: 0,083 μ., Διάμ. βάσης: 0,042 μ.

42. Για το συγκεκριμένο τύπο σκύφου και την εξέλιξή του βλ. Agora, XII, 87 με προγενέστερη βιβλιογραφία.

43. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4448, Ύψος: 0,046 μ., Διάμ. χείλ.: 0,063 μ., Διάμ. βάσης: 0,026 μ.

44. Για το σχήμα και το σύστημα διακόσμησής του βλ. Payne, NC, αρ. 191, Corinth, XV, III, πίν. 53, αρ. 1266. Για πλησιέστερα παράλληλα βλ. ενδεικτικά Ακανθος, 174, E86, πίν. 82 και σελ. 146, σημ. 391, όπου πληρέστερη βιβλιογραφία.

45. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4444, Ύψος: 0,041μ., Διάμ. σώμ.: 0,086 μ., Διάμ. βάσης: 0,030 μ. Γι' αυτό το σύστημα διακόσμησης σε κοτύλες βλ. Corinth, XIII, πίν. 26, αρ. 172b-e και πίν. 27, αρ.

➤ Μία άβαφη οινοχοΐσκη⁴⁶.

➤ Μία πυξίδα με πόμα και οριζόντιες λαβές τύπου Α των μέσων του 6^{ου} αι. π.Χ.⁴⁷ που κοσμεύεται με ομάδες τεθλασμένων γραμμών, διευθετημένων σε ζώνες. Αν και η συγκεκριμένη διακόσμηση συναντάται στην κορινθιακή αγγειογραφία, ωστόσο όμοια διακοσμημένα σώματα πυξίδων αυτού του τύπου έχουν βρεθεί στο Μαραθώνα, στα Καλύβια Μεσογαίας και στο Θορικό. Ο Βαλαβάνης⁴⁸ στηριζόμενος σε αυτή την παρατήρηση θεωρεί πιθανή την ύπαρξη ενός κεραμικού εργαστηρίου στην Νοτιανατολική Αττική που μιμείται κορινθιακά πρότυπα. Την παρούσα άποψη, ωστόσο, θα επιβεβαιώσουν μόνο μελλοντικές αναλύσεις πηλού, όπως και ο ίδιος παραδέχεται.

Σαρκοφάγοι

Στο ΒΔ νεκροταφείο έχουν έρθει στο φως 2 μονολιθικές σαρκοφάγοι⁴⁹.

1. Διερευνήθηκε μία μονολιθική σαρκοφάγος από μαλακό εύθρυπτο πωρόλιθο, με κατεύθυνση Α-Δ, η τοποθέτηση της οποίας είχε καταστρέψει εν μέρει μια καύση. Είχε μήκος 2,17 μ. και πλάτος 0,78 μ. ενώ στην άνω επιφάνειά της έφερε 2 καλυπτήριες πλάκες με αετωματική απόληξη. Στο εσωτερικό της υπήρχε ένα άτομο, πιθανώς γυναίκα, σε ύπτια στάση με το κεφάλι τοποθετημένο στα ανατολικά. Τα κτερίσματα που τη συνόδευαν ήταν: (εικ. 15 και εικ. 15α).

➤ Ένα ερυθρόμορφο αρυβαλλοειδές ληκύθιο. Φέρει παράσταση γυναικείας κεφαλής με τα μαλλιά τυλιγμένα σε σάκκο. Μπροστά της εικονίζεται ελικοειδής βλαστόσπειρα⁵⁰.

➤ Ένα ερυθρόμορφο αρυβαλλοειδές ληκύθιο. Φέρει παράσταση κεφαλής γενειοφόρου άντρα σε κατατομή προς τα δεξιά. Μπροστά από τη μορφή υπάρχει θύρσος που καθιστά πιθανή την ταύτισή της με το θεό Διόνυσο⁵¹.

➤ Μία μελαμβαφής πυξίδα με πόμα, που ανήκει στην α' κατηγορία του τύπου D⁵².

46. Μουσείο Βραυρώνας, ΒΕ 4442, Ύψος: 0,10 μ., Διάμ. χερίλους: 0,070 μ. Διάμ. βάσης: 0,060. Βλ. πλησιέστερο παράλληλο, Agora XII, pl. 76, no. 1654.

47. Μουσείο Βραυρώνας, ΒΕ 4439, Ύψος συνολ.: 0,116 μ., Διάμ. πόμ.: 0,097 μ., Διάμ. βάσης: 0,10 μ. Για παράλληλα αυτού του τύπου πυξίδας βλ. J. Boardman-J. Hayes, *Excavations at Tocra, 1963-1965. The Archaic Deposits I*, 1966, 23, 31, αρ. 161-166, πίν. 13.

48. *CVA Marathon*, 7, 2001, 37-38, αρ. 2-6, εικ. 20. [Π. Βαλαβάνης].

49. Μυλωνάς, τ. Β', 275.

50. Μουσείο Βραυρώνας, ΒΕ 4428, Ύψος: 0,051 μ., Διάμ. σώμ.: 0,043 μ., Διάμ. βάσης: 0,040 μ. Για το θέμα της παράστασης, που έχει συσχετιστεί με τη λατρεία της Αφροδίτης βλ. *LIMC*, Π, λ. *Aphrodite*, 108 κ.εξ., αρ. 1074-1157 και J. Oakley (ed.), *Athenian Potters and Painters*, Κατάλογος Έκθεσης (Δεκ. 1994-Μάρτιος 1995), 1994, 39-41, αρ. κατ. 25.

51. Μουσείο Βραυρώνας, ΒΕ 4427, Ύψος: 0,130 μ., Διάμ. σώμ.: 0,073 μ..

52. Μουσείο Βραυρώνας, ΒΕ 4425, Ύψος: 0,049 μ., Διάμ. σώμ.: 0,067 μ.. Για αυτή την κατηγορία πυξίδων βλ. Agora, XII, no. 1308, pl. 43.

➤ Μία ερυθροβαφής λεκανίδα με πώμα⁵³.

➤ Ένα χάλκινο κάτοπτρο⁵⁴ (εικ. 16) (δεν έχει ακόμη συντηρηθεί).

➤ Ένας χάλκινος λυχνοστάτης⁵⁵ (εικ. 17). Αυτός αποτελείται από ένα κάθετο ταινιωτό στέλεχος που κάμπτεται προς τα κάτω σε ορθή γωνία και εκεί στερεώνεται με ήλο με οριζόντιο στέλεχος, στα άκρα του οποίου είναι στερεωμένες δύο αβαθείς φιάλες. Το κυρτό περιχειλιωμά τους διακοσμείται με ανάγλυφη ζώνη ωών. Ο σωζόμενος ήλος στην άκρη του κάθετου στελέχους υποδηλώνει τη θέση και μίας τρίτης φιάλης.

Την πάνω απόληξη του κάθετου στελέχους αποτελεί περιίμνητο έλασμα με ανάγλυφη γυναικεία φτερωτή μορφή ντυμένη με αχειριδίωτο ζωσμένο χιτώνα, οι πτυχές του οποίου ακολουθούν την κίνηση του σώματός της. Με το αριστερό της χέρι κρατά την άκρη του ενδύματός της και με το δεξί κάλαθο που αποδίδεται με οριζόντια και κάθετη διαγράμμιση. Το πρόσωπό της αποδίδεται κατά τομή με τα μαλλιά της τυλιγμένα σε σάκκο (εικ. 18). Πάνω από το έλασμα υπήρχε χάλκινος κρίκος ανάρτησης, που εντάσσει το λυχνοστάτη στον τύπο του επιτοιχίου.

Ο λυχνοστάτης –λυχνείον στην αρχαιότητα– είναι αντικείμενο καθημερινής χρήσης για τη στήριξη των λύχνων. Η τυπολογία τους⁵⁶ ποικίλλει από απλά σκεύη που στηρίζονται στο δάπεδο, όπως φαίνεται στην ερυθρόμορφη παράσταση πώματος πυξίδας από το Βερολίνο⁵⁷ ως εξεζητημένα έργα τέχνης που υπήρχαν σε δημόσια κτίρια σύμφωνα με τις φιλολογικές μαρτυρίες⁵⁸.

Καμία αναφορά δεν υπάρχει για την παρουσία τους σε ταφικά σύνολα, η οποία όμως επιβεβαιώνεται ανασκαφικά σε άλλες δύο τουλάχιστον περιπτώσεις, σε κιβωτιόσχημο τάφο στην Αθήνα⁵⁹ (εικ. 19) και σε τάφο από τη Χαλκίδα⁶⁰, όπου έχουν βρεθεί λυχνοστάτες ίδιου τύπου με αυτόν των Γλυκών Νερών. Επιπλέον υπάρχει ένας ακόμη λυχνοστάτης που εκτίθεται στο Λού-

53. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4426, Ύψος: 0,043 μ., Διάμ. πώμ.: 0,054 μ., Διάμ. βάσης: 0,032 μ. Για παράλληλα του σχήματος βλ. Agora, XII, 166, 322, αρ. 1220, πίν. 40.

54. Μουσείο Βραυρώνας, Γλυκά Νερά-Κώπσια, Α.Ε. 29, Ύψος: 0,314, Διάμ. 0,163 μ.

55. Μουσείο Βραυρώνας, Γλυκά Νερά-Κώπσια, Α.Ε. 40. Ύψος ελάσματος: 0,072 μ., Πλάτος ελάσματος: 0,057 μ., Μήκος οριζόντιου στελέχους: 0,189 μ., Πλάτος οριζόντιου στελέχους: 0,140 μ., Ύψος κάθετου στελέχους: 0,336 μ.

56. Για την τυπολογία των λυχνοστατών βλ. B. Rutkowski, “Griechische Kandelaber”, JdI 94 (1979), 174-222. Για τη χρήση τους βλ. και *Thes CRA*, V, 2005, 367-376 [L. Palaiokrassa].

57. *CV4* Berlin, iii, taf. 137.6.

58. Πιο συγκεκριμένα ο Πλίνιος αναφέρει ότι ο Μέγας Αλέξανδρος αντικρύζοντας στις Θήβες έναν λυχνοστάτη άξιο θαυμασμού με τους λύχνους να κρέμονται όπως τα μήλα σε δένδρο, τον άρπαξε και τον ανέθεσε στην Κύμη, από όπου στη συνέχεια μεταφέρθηκε στο ναό του Απόλλωνα Παλατίνου στη Ρώμη. Πλίνιος, *NH*, 34.14.

59. ΑΔ 27 (1972) Χρονικά, Β1, 47Α [Ο. Αλεξανδρή].

60. Rutkowski, όπ. ανωτ., σμμ. 56, σελ. 180-183, εικ. 4, 5.

βρο με δηλωμένη προέλευση την Αθήνα⁶¹ (εικ. 20). Η καλή κατάσταση διατήρησής του μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι προέρχεται από κάποιο ταφικό σύνολο.

Είναι άξιο παρατήρησης δε, ότι σε καμία φιάλη των προαναφερθέντων παραδειγμάτων δεν σώζονται ίχνη καύσης, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι τα συγκεκριμένα προορίζονταν αποκλειστικά για ταφική χρήση. Μήπως η παρουσία τους συνδέεται με κάποια μεταθανάτια δοξασία για το ταξίδι στον Άλλο Κόσμο;

Η σύλληψη του θανάτου ως σκότους είναι κοινή στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Καθώς πορεύεται προς το θάνατό της η Αντιγόνη κοιτά με απελπισία για τελευταία φορά τον ήλιο⁶².

Το έλασμα του λυχνοστάτη των Γλυκών Νερών είναι όμοιο σχεδόν με αυτό των Αθηνών, το οποίο ωστόσο δεν έχει μελετηθεί. Η μορφή του ελάσματος του Λούβρου που κρατά κίστη και αλάβαστρο έχει ερμηνευθεί ως Νίκη.

Όλα τα παραπάνω ευρήματα χρονολογούν την ταφή στο δ' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.

2. Αποκαλύφθηκε επίσης τμήμα λίθινης σαρκοφάγου (πυθμένας), πιθανώς από πωρόλιθο, με κατεύθυνση ΒΑ-ΝΔ, μήκος 1,80 μ. και πλάτος 0,85 μ. Στο εσωτερικό της δεν εντοπίστηκαν οστά στην αρχική τους θέση, γεγονός που αποδεικνύει την σύλησή της στο παρελθόν.

Βορείως της αποσπασματικά σωζόμενης σαρκοφάγου διερευνήθηκε ένας κεραμοσκεπής καλυβίτης⁶³ τάφος με μήκος 1,80 μ. και διεύθυνση ΒΑ-ΝΔ. Ο καλυβίτης ήταν κατασκευασμένος από στρωτήρες κορινθιακού τύπου ενώ κάθε πλάκα έφερε λίθο στην άνω επιφάνειά της. Στο εσωτερικό του και πάνω σε 2 κεραμίδες που χρησίμευαν ως δάπεδο ήταν τοποθετημένος ο νεκρός με το κεφάλι τοποθετημένο ανατολικά και τα πόδια ελαφρά στραμμένα προς νότο (εικ. 21). Το νεκρό συνόδευαν τα κάτωθι ευρήματα του τελευταίου τετάρτου του 5^{ου} αι. π.Χ. (εικ. 22):

➤ Ένα μελαμβαφές ληκύθιο με μία εξηρημένη ταινία που περικλείει δύο στενές μελανές να περιθέει το ανώτερο τμήμα του σώματος⁶⁴.

➤ Ένα μικύλλο αρυβαλλόσχημο ληκύθιο με παράσταση αιλουροειδούς⁶⁵.

61. Paris, Musée du Louvre, *MNB* 999.

62. Σοφ. *Αντιγ.*, 871-872.

63. Για την χρήση του όρου κεραμοσκεπής καλυβίτης βλ. Olynthus, XI, 160, πιν. LXI, εικ. 5-7

64. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4436, Ύψος: 0,111 μ., Διάμ. σώμ.: 0,067 μ., Διάμ. βάσης: 0,057 μ. Τα αρυβαλλοειδή ληκύθια με μία διακοσμητική ζώνη κάτω από τον ώμο είναι ιδιαίτερα δημοφιλή και διαδεδομένα στα τέλη του 5ου αι.π.Χ. Για παράλληλα παραδείγματα βλ. Agora, XII, 154, no. 1125. Για την εξέλιξη αυτού του τύπου ληκύθων βλ. W. Rudolph, *Die Bauchlekythos; ein Beitrag zur Formgeschichte der attischen Keramik des 5 Jhs v. Chr.*, Bloomington, 1971.

65. Μουσείο Βραυρώνας, BE 4443, Ύψος: 0,113 μ., Διάμ. σώμ.: 0,079 μ., Διάμ. βάσης: 0,062 μ.

➤ Ένα αποσπασματικά σωζόμενο ληκύθιο με δικτυωτή διακόσμηση στην κατώτερη επιφάνειά του⁶⁶.

Μαρμάρινη θήκη

Αντίστοιχα, βορείως της αέρας σαροκοφάγου αποκαλύφθηκε μαρμάρινη θήκη⁶⁷ μήκους 1,15 μ. και πλάτους 0,41 μ. που στο εσωτερικό της έφερε αβαθή κοιλότητα διαμέτρου 0,20 μ. και βάθους 0,15 μ. (εικ. 23). Την θήκη κάλυπτε μαρμάρινη πλάκα που είχε μετακινηθεί. Η θέση της καλυπτήριας πλάκας σε συνδυασμό με τα οστά που ήταν πολύ κατεστραμμένα, καθώς και τα ψήγματα χαλκού σε αυτά και στην επίχωσή τους, αποδεικνύουν ότι στο εσωτερικό της θήκης ίσως υπήρχε χάλκινο τεφροδόχο αγγείο το οποίο είχε κλαπεί. Παρόλα αυτά εντύπωση προκαλούν οι μικρές διαστάσεις της κοιλότητας, που παραπέμπουν είτε σε μικρό τεφροδόχο αγγείο είτε σε κάποια άλλη χρήση της λίθινης θήκης.

Η συνοπτική αυτή παρουσίαση των τριών περιορισμένων σε έκταση ανασκαφών είχε στόχο την συστηματοποίηση και χρονολόγηση των αποκαλυφθέντων ταφικών συνόλων. Από την περαιτέρω μελέτη τους αναμένεται να εξαχθούν ενδιαφέροντα συμπεράσματα τόσο για την οργάνωση των νεκροταφείων του δήμου όσο και για την τυπολογία και ερμηνεία των κινητών ευρημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Add: T.H. Carpenter, T. Mannack, M. Mendoca, *Beazley Addenda. Additional References to ABV, ARV & Paralipomena*, Oxford, 1989.

Άκανθος: Ν. Καλτσάς, *Άκανθος Ι. Η ανασκαφή στο νεκροταφείο κατά το 1979*, Αθήνα, 1998.

Agora, XII: A.B. Sparkes – L. Talcott, *Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th c. B.C., Agora XII*, New Jersey, 1970.

Agora XXX: B. Moore, *Attic Red Figured and White Ground Pottery, Agora XXX*, Princeton, 1997.

Corinth, XIII: C. Blegen – H. Palmer – R. Young, *Corinth XIII, The North Cemetery*, Princeton, New Jersey, 1964.

Corinth, XV: A. Newhall Stillwell – J.L. Benson, *Corinth XV, III. The Potters' Quarter. The Pottery*, Princeton, New Jersey, 1984.

CVA: *Corpus Vasorum Antiquorum*.

Haspels, ABL: E. Haspels, *Attic Black-figured Lekythoi*, Paris, 1936.

Kerameikos, IX: U. Knigge, *Der Südhügel. Kerameikos IX*, Berlin, 1976.

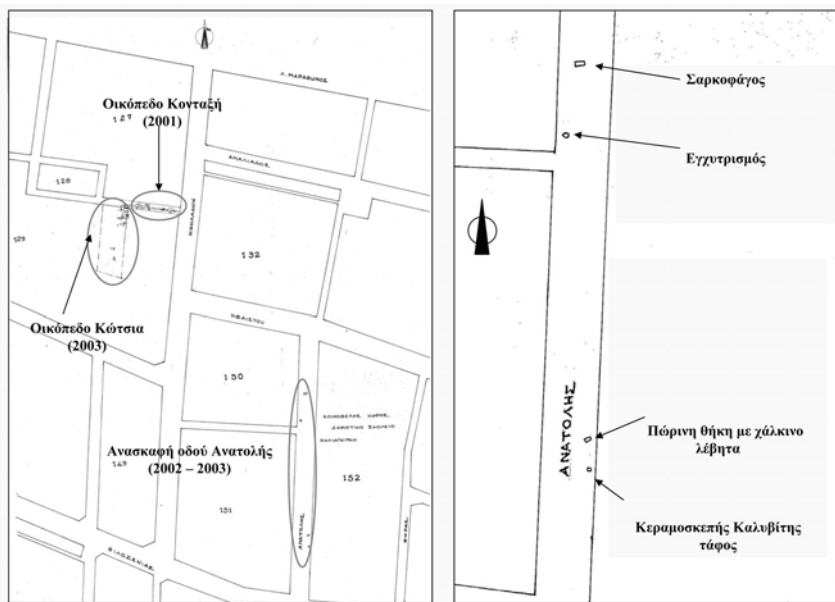
66. Μουσείο Βραυρώνας, Γλυκά Νερά – Κονταξή, Α.Ε. 60.

67. Γι' αυτόν τον τρόπο ταφής βλ. Kurtz – Boardman, 1994, 93, πίν. 23.

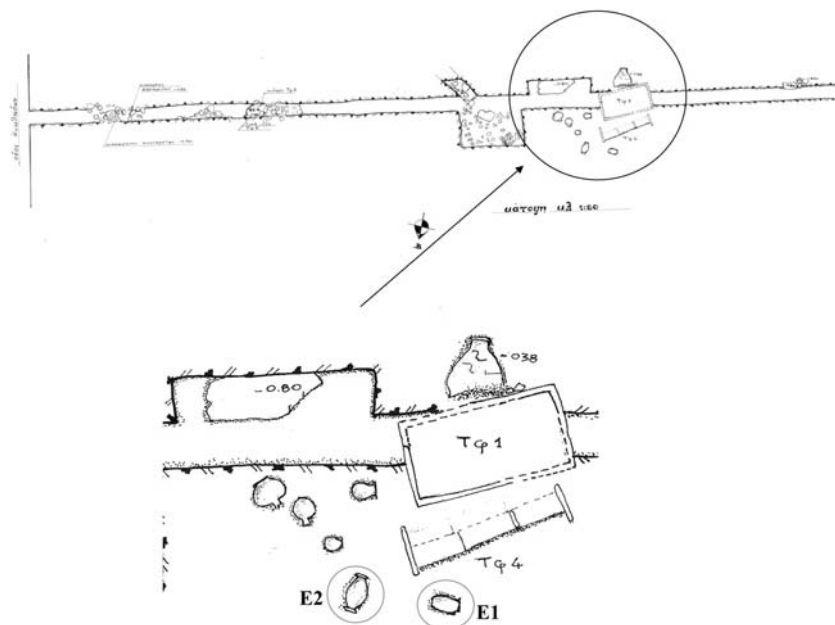
- Kurtz – Boardman: D. Kurtz – J. Boardman, *Έθιμα Ταφής στον αρχαίο ελληνικό κόσμο*, Αθήνα, 1994 (ελλ. μτφ).
- Kurtz, *AWL*: D.C.Kurtz, *Athenian White Lekythoi. Potters and Painters*, Oxford, 1975.
- LIMC: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, I-VIII, Zurich, München, Basel.
- Μιέζα: Κ. Ρωμοπούλου – Γ. Τουράτσογλου, *Μιέζα. Νεκροταφείο Υστεροαρχαϊκών – Προϊμων Ελληνιστικών Χρόνων*, Αθήνα, 2000.
- Μυλωνάς: Γ.Ε. Μυλωνάς, *Το Δυτικόν Νεκροταφείον της Ελευσίνας*, Α-Γ, Αθήνα, 1975.
- Olynthus, XI: D.M. Robinson, *Excavations at Olynthus XI. Necrolynthia. A Study in Greek Burial Customs and Anthropology*, Baltimore, 1942.
- Payne, NC: H. Payne, *Necrocorinthia. A Study of Corinthian Art in the Archaic Period*, Oxford, 1931.
- Para: *Paralipomena. Additions to Attic Black Figure Vase Painters and to Attic Red Figure Vase Painters* (second edition), Oxford, 1971.
- Τιβέριος: Δ. Γραμμένος – Μ. Τιβέριος, «Ανασκαφή ενός νεκροταφείου του 5ου αι. π.Χ. στην Αρχαία Άργιλο», *ΑΔ* 39 (1984), Α' Μελέτες, 1-47.
- Χαριτωνίδης: Σ. Χαριτωνίδης, «Ανασκαφή κλασικών τάφων παρά την πλατείαν Συντάγματος», *ΑΕ* 1958, 1-152.

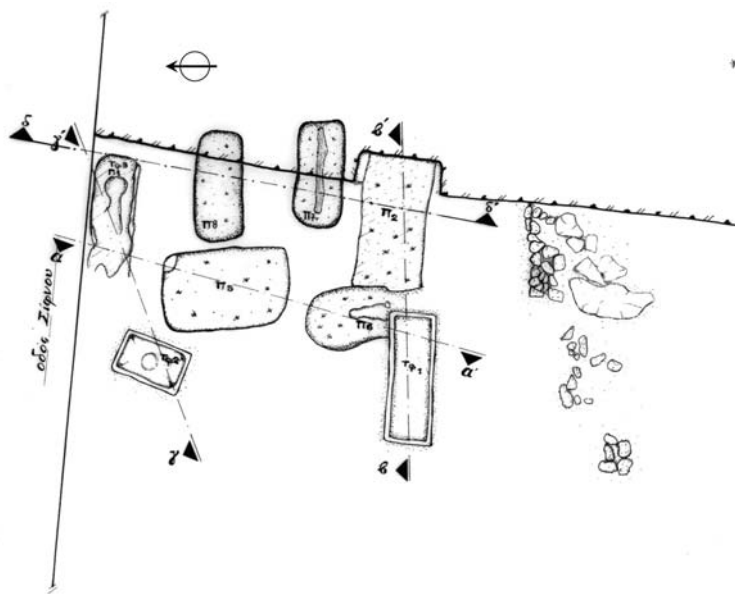
Σχήμα 1. Φούρεςι Γλυκών Νερών – Ρυμοτομικό σχέδιο (Κλ. 1:1000).
Θέσεις Ανασκαφών (1991-2003).

Σχ. 2. Ταφικά σύνολα επί της οδού Ανατολής.
Φούρεσι Γλυκών Νερών – Ρυμοτομικό σχέδιο (Κλ. 1:500).

Σχ. 3. Κάτοψη ανασκαφής οικοπέδου Κονταξή.

Σχ. 4. Κάτοψη ανασκαφής Οικοπέδου Κώτσια, Κλίμακα 1:50.

Εικ. 1. Οδός Ανατολής. Πρώιμη θήκη με χάλκινο τεφροδόχο λέβητα.

Εικ. 2. Οδός Ανατολής. Κεραμοσκεπής Καλυβίτης Τάφος.

Εικ. 3. Οδός Ανατολής. Πυθμένας σαρκοφάγου.

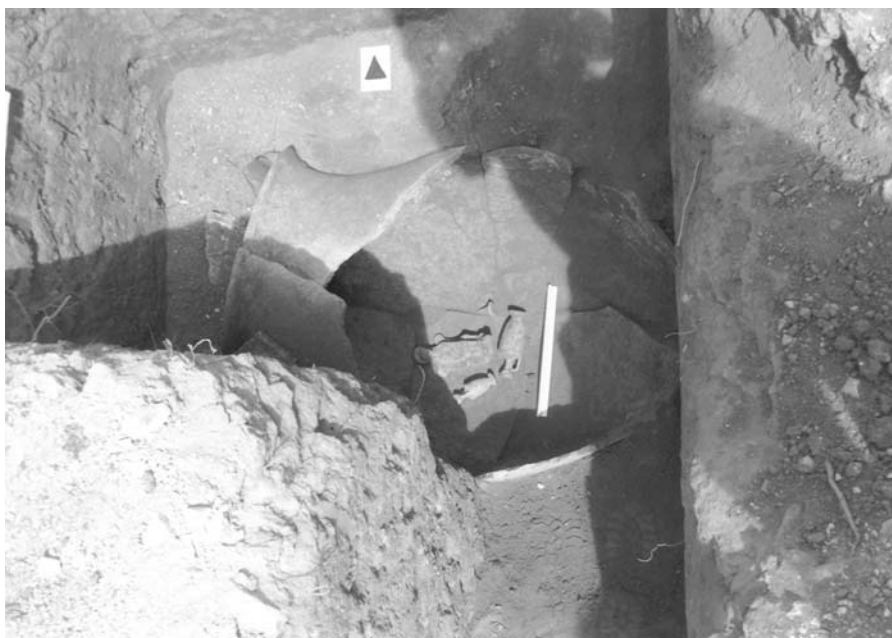
Εικ. 4. Ερυθρόμορφο αρυβαλλοειδές ληκύθιο (425-400 π.Χ.).

Εικ. 5. Μελαμβαφής πυξίδα τύπου C με ερυθρόμορφη παράσταση στο πώμα (425-400 π.Χ.).

Εικ. 6. Γυάλινος αμφορίσκος.

Εικ. 7. Οδός Ανατολής. Εγχυτρισμός.

Εικ. 8. Ληκύθιο με μελανόμορφη παράσταση (500-480 π.Χ.).

Εικ. 9. Μελανόμορφη λήκυθος (500-480 π.Χ.).

Εικ. 10. Πήλινο ειδώλιο ένθρονης γυναιχείας μορφής (500-470 π.Χ.).

Εικ. 11. Οικόπεδο Κώτσια. Καύση με αύλακα αερισμού.

Εικ. 12 Αρβαλλοειδές Ερυθρόμορφο Ληκύθιο.

Εικ. 13. Εγχυτρισιμός Ε1. Κτερίσματα (625-600 π.Χ.).

Εικ. 14. Κτερίσματα Εγχυτρισιμού Ε2 (Μέσα 6ου αι. π.Χ.).

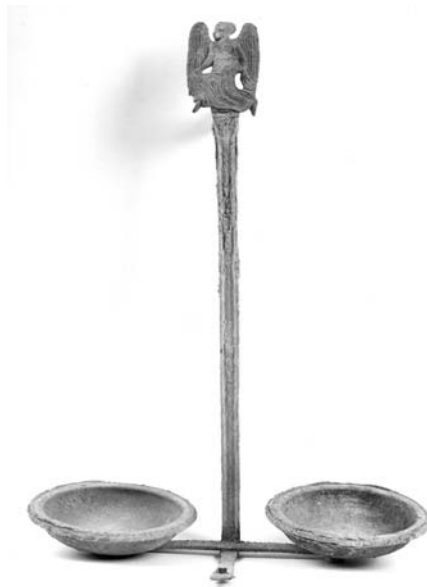
Εικ. 15. Εσωτερικό σαρκοφάγου με κτερίσματα.

Εικ. 15α. Πήλινα κτερίσματα από το εσωτερικό της σαρκοφάγου (425-400 π.Χ.).

Εικ. 16. Χάλκινο κάτοπτρο από το εσωτερικό της σαρκοφάγου.

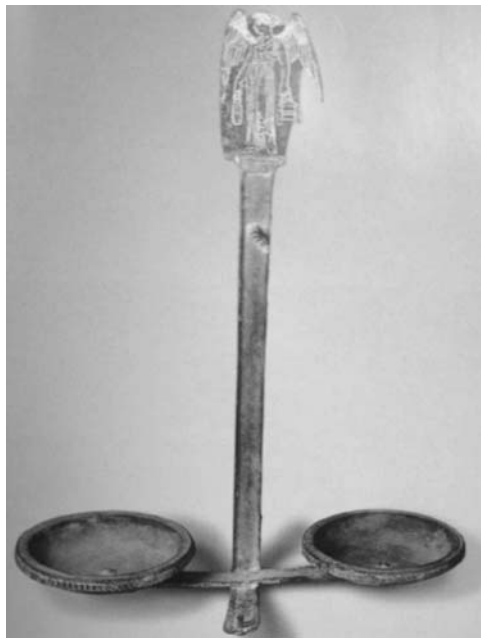
Εικ. 17. Τριπλός λυγνοστάτης από το εσωτερικό της σαρκοφάγου.

Εικ. 18. Λεπτομέρεια τριπλού λυγνοστάτη Γλυκών Νερών.

Εικ. 19. Τριπλός λυγνοστάτης από την Αθήνα, Α. 27, 1972 (1976), Β1, Πίνακας 47Α.

Εικ. 20. Χάλκινος τριπλός λυγνοστάτης, 425-400 π.Χ., Παρίσι, Musée du Louvre, MNB 999.

Εικ. 21. Οικόπεδο Κονταξή. Κεραμοσκεπής Καλυβίτης Τάφος, Εσωτερικό.

Εικ. 22. Οικόπεδο Κονταξή. Κεραμοσκεπής Καλυβίτης Τάφος, Κτερίσματα (425-400 π.Χ.).

Εικ. 23. Μαρμάρινη θήκη τεφροδόχου αγγείου.